

Arkivex

BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

N:r 1.

1979

Årg 10

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Munkedals fornminnes-och
hembygdsförenings styrelse
och kommitéer 1979

Jean Olsson, ordförande
Alfred Carlsson, v. ordför. sekreterare
Olle Silverehn, kassör
Astrid Östlund, ledamot
Mona Johansson, ledamot
Ernst Johansson, ledamot
Henry Gilmsjö, ledamot

Styrelsesuppleanter
Helge Melin, Anna-Stina Eriksson, Stig Schultz och
Herman Hermansson

Revisorer
Holger Claesson och Torsten Hermansson
Suppleanter: Bertil Karlsson och Hilding Hagberg

Hobbyverksamhet och sykets: Asta Johansson och Irma Sahlin

Byombud: Alfred Carlsson och Ragnar Sahlin för Foss, Åke
Hedlund för Håby och Ruth Aldegren för Valbo-Ryr

Kommitterade för Önnebacka museum: Alfred Carlsson, Ragnar
Sahlin och Ernst Johansson

Kulturverksamhet: Anna-Stina Eriksson, Helge Melin och
Alfred Carlsson

- o - o - o - o - o - o - o - o - o - o - o - o - o - o - o -

Gökotta äger rum på Kaserna hembygdsgård i maj månad vid
dag som närmare bestämmes.

En vårresa sker även i maj månad till Fölene socken i väst-
ergötland där ett antal runstenar kan beses och även den
gamla kvarnen som byggdes 1892 och tillbyggdes 1918. Kvarn-
rörelsen var igång fram till 1967 då driften nedlades.

Men kvarnen har numera omändrats till en utställning och
försäljning av stengods, keramik, glas, metall och trä och en
hel del annat såsom textilavdelning, m.m.

Kaffeservering. Kostnaden till denna resa kommer att sub-
ventioneras och blir därför en möjlighet för alla medlemmar
och intresserade att medfölja denna givande tur. Anmälning-
ar bör inkomma till styrelsen i god tid .

Wiknerspelen

Midsommardagen är som vanligt om åren särskilt lämpad för ett besök på Kaserna hembygdsgård och Wikners barndomshem. Programmet är ännu i sin helhet bestämt men flera inslag är klara. Således kommer pensionärsföreningens teatergrupp att framföra en pjäs "Sol och vår" och denna handling, som gruppen visat tidigare, har erhållit mycket goda vitsord. Folkdansgillet kommer att medverka och sammalestes kommer Munkedals Ridklubb att visa prov på hästars skicklighet att utföra kadrilj och andra färdigheter.

Hantverkarna komma att som vanligt om åren visa prov på sin skicklighet, att som på farfars tid, utföra yrken och metoder att på primitivt sätt tillverka föremål som man gjorde för mycket längesen och med äldre redskap. Hantverkarnas arbeten kommer i år att pågå oavbrutet under en timmas tid varvid övriga programinslag gör uppehåll.

N.T.O:s musikkår från Trollhättan ger konsert och deltar i den parad som årligen utgår från bron vid Vassbottens mynning. Programmet för Wiknerspelen till midsommar kommer att senare beskrivas utförligt.

På mångas begäran, kommer även i år att finnas en poststämpel tillgänglig med datum och wiknerspelen Kaserna, för dem som önskar sända hälsningar med vykort eller brev.

Nytryck av vykort kommer i år att tillhandahållas med motiv över Kaserna. Korten komma att utföras i färg.

Försäljning

Hembygdsföreningen brukar varje år traditionellt anordna en auktion och så blev fallet även i år. Den 16 mars var utsatt dag för denna auktion och även om inte vädrets makter var särskilt gynnsamma, blev anslutningen större än vad man hade hoppats på, ett sjuttiototal personer hade kommit tillstädes i Församlingshemmet på Önnebacka och köplusten var god. Mycket hade skänkts av givmilda personer och mycket hade tillverkats av hobbygruppen som alltid varit flitiga när det gäller såväl textilarbeten som andra föremål i trä och liknande. Omtyckt auktionsmästare var Kurt Forssell.

Munkedals Musiksällskap medverkade med musikunderhållning av en omväxlande och njutbar repertoar.

Och naturligtvis blev det kaffeservering som sköttes mästertligt av föreningens damer och försäljningen pågick hela eftermiddagen till långt in på aftonen. Men då var arrangörerna ganska trötta men ändå glada och förnöjda, ty auktionen hade gått utomordentligt bra.

Fortsättningsberättelse med motiv från svensk hembygd.

Resumé

Bröderna Manne och Ante Söder arbetade tillsammans på sina föräldrars gård. Ante hade mest lust för lantbruk medan den äldre brodern, Manne, gärna önskade gå läsvägen. Bröderna Söder besöker en sommarkväll en fäbodvall. Här träffar Manne en flicka vid namn Hedda, som han genast blir kär i. De kommer överens att träffas varje veckohelg. Mannes farbror, Erik, har hemkommit från Amerika. Efter att ha tillbringat några veckor i hemlandet, är det dags att återvända till landet i väster. Ante har många gånger fantiserat om Amerika och beslutar sig för att följa med sin farbror över Atlanten men innan dess gifter han sig med Elin, en flicka från byn. Efter avfärden blir det tomt och ödsligt där hemma och Manne har inte på länge träffat Hedda.

Min bror Antes avresa hade gripit mig djupt. Tanken på att vi kanske aldrig mer finge råkas igen, kändes bittert och vemodsfyllt. Jag plågades av allehanda tankar när jag inte längre hade min bror att prata med och jag tyckte många gånger att jag hörde hans steg i hemmet. Tanken på Hedda skingrade i viss mån min sorgbundenhet och det var dags att ånyo få se min käresta.

Men vad skulle detta betyda? Heddas stuga stod mörk och ingen tycktes vara inne där. Ingen kom emot mig och när jag kom allt närmare stugan såg jag, att gardinerna var fördragna och en tanke slog mig, att ingen tycks ha bott här på länge. Jag hade ju också försummat Hedda under en längre tid, beroende på min bror och farbrors resa till Amerika och allt vad det inneburit. Dörren var låst och nyckeln borta. Jag knackade på ett av fönstren till Heddas sovrum men ingen kom och allt var tyst och stilla. Jag fann min belägenhet ganska besynnerligt och jag tänkte på, att hon visste om, att jag ämnade komma just denna afton. Hedda skulle vara hemma och ta emot mig. Missmodig lämnade jag min kärestas boning och ansåg bäst att gå hemåt. Jag gjorde emellertid en sväng nedåt vägen där jag sken från fönstren och där jag hörde glada röster, när jag kom närmare. Kanske Hedda fanns där? Jag dristade mig in och frågade efter Hedda. Ingen hade dock sett henne. Bland de många ungdomar som fanns, träffade jag en flicka som hette Erika. Hon hade hört att Hedda fått bud efter sig, att fortast möjligt återvända till hemmet, ty hennes mor hade blivit allvarligt sjuk. Erika sade, att jag borde komma häråt nästa vecka, ty då var hon säkert tillbaka. Men jag kände ingen glädje att stanna här, tillsammans med det glada sällskapet och jag be-

gav mig iväg hemåt. Den kyliga nattluften bragte mig så småningom till besinning. Alltmer jag närmade mig hemmet förstod jag att det måste komma en skilsmässa, lång eller kort, vilket således måste komma. De närmaste dagarnas känslor går ej att beskriva. Smärtsam var den i allra högsta grad. Att skriva brev till Hedda var ju en utväg, men någon utpräglad lust för att ge mig till känna skriftligen, hade jag ej. Och Heddass hem låg långt från stationen och därifrån bars posten ut av en äldre man och denne hade nyfikna döttrar, som varje gång posten anlände, snokade genom brevhögen och visste det mesta ur innehållet i postväskan.

Så småningom fick jag finna mig i att inte höra ett enda livstecken från Hedda men jag led ändå i min ensamhet. Tiden har emellertid en underbar förmåga att läka alla sår. Det blev omsider lugnare inom mig och för varje dag, blev bilden av min flicka från fäboden allt blekare.

KAP. 1V

En dag kom brev från Amerika, det var från Ante och han skrev att han lyckats få ett arbete genast efter ankomsten till det stora landet i väster. Brevet var hållet i en glättig ton men om jag såg mellan raderna, märktes nog ett stänk av vemod, kanske plågades Ante av hemlängtan? Hemma hos mina föräldrar gick allt sin gilla gång, vi bärgade in skörden, vi höstplöjde och vi tröskade säden. Dagarna kortades av, det blev kyligt och marken frös till. Lyckligtvis hade jag fullt opp med arbete hela dagarna och fick inte så mycket tid över att begrundna saknaden av Hedda. Ibland om kvällarna kunde jag ta till att skriva versar om min flicka, små diktverk, som aldrig blev liggande, utan så snart det var färdigt blev lågornas rov. Så gick tiden, det blev jul och nyår och det blev eftervinter. Helt plötsligt vaknade mitt studieintresse upp igen. Impulserna kommo som blixtar i min hjärna. Jag försökte slå bort tankarna - jag var ju av bondeblod - men likväl kunde inte hågen till att bli något mer än bondson undanröjas.

En dag när jag och far arbetade i skogen slog jag fram mina planer och begärde pengar till studier i staden. Jag hade fått för mig att jag skulle slippa det tunga grovgörat på gården och bli en fin karl. Men far blev inte så särskilt förtjust sedan han hört vart jag ämnade begiva mig och att han kom att bli ensam med alla göromålen på egendomen.

"Både du och Ante har inget annat att tänka på än välla mig utgifter, Ante till amerikaresa och du till skola och läroanstalt. Jag vet inte vad ont jag gjort mina pojkar".

Det blev i fortsättningen lite kylslaget mellan mig och far och fast jag omtalat hur bra jag skulle få det i framtiden, trodde inte min far på detta.

Det gick i alla fall så långt, att jag hade skaffat böcker till läsning hemma, före jag sökte in på skolan. Mor hade också ställt sig på min sida, vad det gällde skola och undervisning och det såg ut att gå väl. En pojke från staden, vid namn Olaus kom en kväll hem med läroböckerna. Han hade sin fästmö med sig, en stadsflicka som hade blek och glåmig hy och luktade parfym. Jag tänkte då på Hedda, hon var ganska enkel i förhållande till denna och kunde måhända verka "hemvävd" om man jämförde båda. Det märkliga var, att Olaus avrådde mig från att gå läsvägen. Underligt av en pojke från staden, som själv gått i skola och fått en bra plats. Olaus flicka hade inget att framhålla i min utbildningsplan och efter en stund hade paret gått. Jag fick god tid att tänka över mitt handlande och led ibland av tvivel, vilket var rätt och vilket var fel?

Men i min iver, skrev jag ett långt brev till Ante i Amerika och berättade om mina framtidsplaner. Han svarade rätt snart men hade ingen som helst medkänsla inför mitt beslut att överge bondeyrket. Tvärtom - han uttryckte sig som så, att jag gjorde klokast att stanna hemma på gården - jag behövdes mer än väl där - och våra föräldrar behövde min hjälp, allrahelst med tanke på, att dessa inte längre var unga. Det skulle, som Ante skrev, helt på sin plats om jag tog över gården, skaffade hustru och barn och blev kvar vid jorden. I början ägnade jag ingen tanke åt dessa funderingar som Ante skrev. Nej, jag hade fattat mitt beslut och så var det med den saken.

Men att börja gå i skola, jag var ju något och några år över de tjugo, kom för mig ibland. Men många hade ju börjat plugga långt senare och fått lönande befattningar.

Men på sommaren detta år, inträffade en händelse som kom att få oanade följder. Far hade träffat en lantbrukare som hade sin gård en bra bit hemifrån. De kände varandra sedan långt tillbaka och träffades då och då. Han hade bekymmer med att bärga höskörden, det var tillfälligtvis ont om folk, ty alla hade bråttom, var och en på sitt. Han hade frågat far om jag vore villig att hjälpa till ett par dagar, givetvis mot ersättning. Ja, varför inte? Vi hann med höbärgningen själva ty far hade alltid för vana att aldrig dröja med gårdens göromål. Således blev det bestämt, att jag dagen efter skulle komma till hjälp i höandtiden hos nämnde lantbrukare.

Det var varma dagar ute på fälten men det var jag van vid. En flicka hjälpte till ibland, hon verkade tystlåten och blyg. Fram på dagen när vi hade kafferast kom hon så nära att jag kunde betrakta hennes utseende på nära håll. Var hade jag sett denna tös förut? Ett par dagar senare kom vi i kontakt med varandra. Hon berättade att hon haft plats här en tid med anledning av att hennes mor var död och hemmet hade skingrats. "Men då lever din far" frågade jag. "Ja, han lever men har flytt-

at till en annan plats i grannsocknen.

"Vad hette han", var min nästa fråga, min far heter Per Persson, svarade flickan, Jag hajade till . Min nästa fråga var vad hon hade för namn.

"Jag heter Lena" svarade hon. Jag blev inför detta namn mycket fundersam och genast hade jag förstått att hon hade en slående likhet med Hedda. När jag frågade henne om hon kände någon flicka med det namnet fick jag till besked, att det var hennes syster.

Jag måste naturligtvis fråga var det blev av Hedda och fick till svar, att hon tjänade på en gård sedan i våras men att hon flyttat därifrån, vart, ja det hade hon inte reda på just nu.

Vi fingo ej tillfälle mera beröra denna känsliga sak ty ett analkande åskväder gjorde att vi fick bråttom att hässa det slagna höet och när de första stora regndropparna föll, måste vi skynda oss in i en lada som låg i en ända av fältet. Vi satte oss i hö som tidigare lagt i in i ladan och vi hörde hur åskan kom närmare och närmare. När den första åskskrällen kom, blev Lena rädd och kom så nära varandra att jag vid nästa åskknall impulsivt slog armen om henne. Lena tycktes vara belåten med denna handling och fann sig tillrätta. Det var ett storslaget skådespel utanför ladan, åska, blixn och ösregn. Himlen var kolsvart och det blev nästan mörkt, fast det var mitt på dagen. Lena hade krupit helt nära mig och i mina tankar ville jag minnas hennes syster Hedda och som i vissa avseenden var lika.

Så länge ovädret rasade, sades inte ett ord. Men om en stund var regnet över och solen kom fram igen. Luften verkade ren och lätt att andas i. Om en stund hade vi också tagit upp arbetet sedan solen och värmen torkat upp det våta höet.

Det blev inte mycket mer sagt till varandra, jag och Lena och jag undrade då och då var Hedda fanns. Kanske skulle vi ses någon gång i framtiden, men när ?

På hösten hade jag turen att erhålla plats i en affär, ganska nära staden. Jag tyckte om arbetet i början men under vintern ansåg jag att inte denna syssla var passande. När jag slutade i denna handel och kom hem så fick jag besök av en grannpojke. Han hade hört talas om, att jag slutat min plats och erbjöd mig att delta i en skogsavverkning i hemtrakten. Det var närmast timmerhuggning och jobbet ansågs ge bra betalt. Eftersom jag var hemma och inte hade något annat för händer, tackade jag ja och vi började ett stycke in på nyåret med detta tunga arbete. Vi slet och knogade hela vintern och i slutet av mars, var det färdigt. För våra intjänade pengar, gjorde vi en resa till huvudstaden för att se oss omkring och ha roligt. Jag hade aldrig varit i Stockholm tidigare. Efter hemkomsten berättade mor, att en av grannarna i byn som hette Jonas, skaffat en hjälprede i hemmet. Jag hade fått tag i en tidning och frågade helt likgiltigt vem hon var. Mor sa då, att hon hette Hedda och var dotter till en som hette Persson. (fortss)

Väderleken

Allmänt trodde de flesta, att vintern för femtio år sedan borde bli av det mildare slaget, d.v.s. lagom kallt och lagom med snö. Men människan spår, o.s.v. och det blev ganska låga temperaturer, exempelvis kunde ett tjugotal grader minus noteras ett flertal gånger under denna vinter. Och snö fanns i rikliga mängder och isen på Kärnsjön uppmättes till en meter. I Skåne körde tågen fast och i Tyskland rådde sträng kyla. Och i mars månad 1929 blev det ymniga snöfall som på många ställen gjorde vägarna ofarbara. I april blev det så småningom barmark men luften kändes hela månaden besvärande kall. Och mot slutet av april blev det verkligen kallt med bitande nordanvind. På själva Valborgsmässoafton började snön falla, först lätta byar men senare på kvällen och natten tjocknade det till så att på morgonen den 1 maj låg ett ca 30 cm snötäcke över munkedalsbygden. Slädarna plockades fram och många åkte till handelsboden för att göra uppköp, ty affärerna var öppna den 1:a maj då. Snön låg länge kvar och fläckar kunde iakttas ända fram till den 9 maj. Snö i maj och kallt i april, 22 grader uppmättes på Torp i Håby den 7 april. Så spådomen om en mild vinter detta år, slog fel och avslutningsvis kan än en gång konstateras, att det är svårt att spå i väder.

Eld och lågor

Den 3 maj 1929 nedbrann Grebbestads elev- och lärarbostad. I samma månad utbröt skogsbrand i Skee socken, norra Bohuslän, då värden i mogen och växande skog till ett värde av 300.000 kr., gick till spillo.

Kungligt

Den 15 januari eklaterades förlovning mellan kronprins Olav av Norge och prinsessan Märtha av Sverige, dotter till prins Carl och prinsessan Ingeborg. Bröllopet ägde rum den 21 mars.

Kyrkligt

Foss kyrka genomgick 1929 en omfattande restaurering, som hade påbörjats året innan. Ett flertal arbeten utfördes, här skall endast nämnas några såsom målning av kyrkans innertak, som utfördes av konstnären Kristian Lundstedt i Göteborg och som bekostades av Munkedals Aktiebolag. Före denna takmålning, fanns endast ett platt tak från 1890 och vid en ombyggnad 1733 av innetaket, utfördes en förbättring av ett ganska tunnvalvt tak från 1600-talet.

Papper av halm

En fabrikör från södra Sverige, började tillverka ett papper vari halm ingick. Materialet blev starkt och bra, sades det.

Stenehed i Svarteborg

Författaren Willy Walfridsson hade för omkring 25 år tillbaka, skrivit ett spel om Kung Rane på Raneborg och drottningen på Hud i Tanum. Teaterspelet tilldrog sig just på Stenehed, inför en talrik menighet och spelet gavs i flera omgångar. Stenehed är ett ganska märkligt gravfält, beläget nära 8 km från Dingle och finns på en skogbevuxen moränkulle. Gravfältet består av ett 25-tal mindre högar, en skeppssättning och nio i rad resta stenar (delvis inom trädgård). Ursprungligen har det funnits 12 stenar men av okänd anledning har några förkommit under åren. Den högsta stenen är 3 m. 30 cm hög och tidsangivelsen räknas till 400-600 e. Kr. Ett annat ord för Stenehed är Jämningarna.

Här vid Stenehed har fordom varit ett samhälle av ganska stora mått och låg i skärningen mellan tvenne större vägar, en från bullarebygden och en från den nordre delen av Bohuslän. Sjön Koltorpsvattnet ligger nära området för Stenehed och här har varit exercisplats, från 1692 berättas om Weinholtz dragoner var förlagda hit. Dragonen förfogade över ett antal av 500 till 600 hästar och djuren hade sitt stall eller hästbivacken som det hette, på den plats där den ovan beskrivna teaterscenen låg. Dragonen fanns vid Stenehed fram till 1720 då området avmilitariserades och flyttade till Backamo.

I det spel om Kung Rane och drottning Sigbritt, vilka äro huvudpersoner i dramat, är handlingen förlagd just till Svarteborg men som förr hette Raneborg. Drottningen på Hud i Tanum, hade fattat tycke för kungen på Raneborg och beslöt sig för att fara till Raneborg och sammanträffa med kungen. Men kung Rane hade i förväg fått reda på drottningens avsikter och beslöt sig för att vara ute på jaktstig. När drottningen och hennes kämpar kom till Raneborg och kung Rane ej var anträffbar, blev hon mycket förbittrad och beslöt tända eld på borgen. När drottning Sigbritt kastar den brinnande faclan lär hon ha yttrat följande: "Hittills har du hetat Raneborg men i fortssättningen ska du heta Svarteborg."

Men kung Rane hann upp drottningens följe, innan dessa kommit ur synhåll och intill Stenehed lär drottningen funnit sin bane jämte hennes drabanter. Sagan om kung Rane och drottning Sigbritt förekommer i åtskilliga variationer och anses vara den folksägen, som längst bevarats i den mellanbohusländska bygdesagan.

Hade således denna handling inte ägt rum, hade kanske Svarteborg än i dag benämnts för Raneborg. Man vet aldrig.